

ผลของการส่งเสริมความรู้ ทักษะ และทักษะการปฏิบัติเกี่ยวกับการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่แก่แกนนำอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน

ชฎารัตน์ แก้วเวียงเดช พย.ม.*

พัทธา หิรัญวัฒนกุล PhD.**

สมเสาวนุช จมูศรี PhD.***

บทคัดย่อ

อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ถือเป็นทรัพยากรบุคคลที่มีบทบาทสำคัญต่อการดำเนินงานด้านสาธารณสุขชุมชนของประเทศ รวมทั้งนโยบายการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ให้กับมารดาหลังคลอด การวิจัยกึ่งทดลองนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลของการส่งเสริมความรู้ ทักษะ และทักษะการปฏิบัติเกี่ยวกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านกลุ่มตัวอย่างเป็นอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ในพื้นที่ของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลเหล่าปอแดง อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร ได้รับการคัดเลือกแบบเจาะจง จำนวน 35 คน เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามก่อนและหลังการเข้าร่วมการอบรมการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่

ผลการวิจัยพบว่า คะแนนเฉลี่ยความรู้และทักษะปฏิบัติเกี่ยวกับการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านหลังการเข้าอบรมการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ สูงกว่าก่อนการเข้าอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p = .000$, 95% CI (-2.08) – (-0.66)) และ ($p = .000$, 95% CI (-7.46) – (-4.08)) ตามลำดับ ส่วนคะแนนเฉลี่ยทัศนคติเกี่ยวกับการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านระหว่างก่อนและหลังการเข้าอบรมไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p = 0.932$, 95% CI (-1.92) – 2.10)

จากผลการวิจัย มีข้อเสนอแนะว่าอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านควรได้รับการอบรมความรู้ และฝึกทักษะ เกี่ยวกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้เกิดความชำนาญและการปฏิบัติที่ถูกต้อง และเป็นการเสริมสร้างทัศนคติเชิงบวกอย่างต่อเนื่อง ซึ่งอาจส่งผลให้นโยบายการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ประสบความสำเร็จและยั่งยืน

คำสำคัญ : ความรู้ ทักษะ ทักษะการปฏิบัติ การส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน

*อาจารย์ประจำ วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีนครพนม มหาวิทยาลัยนครพนม

**อาจารย์ประจำ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนครพนม

***ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

Effects of Knowledge, Attitude and Practical Skills Related to Promoting Breastfeeding Program among Village Health Volunteers

Chadarat Kaewwiengdach M.N.S.*

Phatcha Hirunwatthanakul PhD.**

Somsaowanuch Chamusri PhD.***

Abstract

Village health volunteer is a person who plays an important role in supporting public health policies in the community including promoting breastfeeding program for postpartum. This quasi-experimental study aims to study effects of knowledge, attitude and practical skills related to promoting breastfeeding program among village health volunteers. The sample was the village health volunteers in the area of health promotion hospital Laopordang Sub-district, Mueng, Sakon Nakhon Province. A sample of 35 was recruited using purposive sampling. Data were conducted using a questionnaire at before and after participation in the promoting breastfeeding program.

The results revealed that the mean scores of knowledge and practical skills related to promoting breastfeeding among village health volunteers after participation in the program were found to be significantly higher than before participation in the program ($p = .000$, 95% CI $(-2.08) - (-0.66)$) and ($p = .000$, 95% CI $(-7.46) - (-4.08)$) respectively. However, scores of attitudes towards promoting breastfeeding at before and after participation in the program were found to be not significantly differences ($p = 0.932$, 95% CI $(-1.92) - 2.10$).

Based on the result, a training course for village health volunteers on breastfeeding promotion should be provided on a regularly basis as to increase and maintain their breastfeeding knowledge and skills as well as to develop a positive attitude toward breastfeeding promotion. This could result in a successful and sustainable of breastfeeding policy.

Keywords: knowledge, attitude, practical skills promoting breastfeeding, village health volunteer

*Lecturer, Boromarajonani College of Nursing Nakhon Phanom, Nakhon Phanom University

**Lecturer, Graduate school, Nakhon Phanom University

***Asst. Prof., Faculty of Nursing, Mahasarakham University

บทนำ

องค์การอนามัยโลกได้แนะนำให้แม่ทุกคนเลี้ยงลูกด้วยนมแม่เพียงอย่างเดียวโดยไม่ให้น้ำหรืออาหารอื่นผสมเป็นเวลาอย่างน้อย 6 เดือน เนื่องจากนมแม่มีคุณค่าทางอาหารครบถ้วน สำหรับการเจริญเติบโตและพัฒนาตามวัยของเด็ก^{1,2} นอกจากนี้ นมแม่ยังช่วยลดอัตราการตายและการเจ็บป่วยที่ไม่จำเป็นของทารกได้อีกด้วย จากรายงานของ The State of the World's Children 2013 พบว่าอัตราการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวไม่เกิน 6 เดือนของทั้งโลกอยู่ที่ร้อยละ 39³ และจากการสำรวจของ UNICEF (United Nations International Children's Emergency Fund) พบว่าอัตราการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียว 6 เดือน ในประเทศไทย ปี 2558⁴ ในอัตราที่น้อยกว่าร้อยละ 20 ซึ่งจัดอยู่ในอันดับสุดท้ายของทวีปเอเชีย และเป็นอันดับที่ 3 จากสุดท้ายของทุกประเทศทั่วโลก⁵

ประเทศไทยโดยกระทรวงสาธารณสุขจึงได้กำหนดนโยบายเพื่อส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ โดยกำหนดเป้าหมายไว้ไม่น้อยกว่าร้อยละ 50³ และแม้จะมีการณรงค์ส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ แต่อัตราการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวเป็นเวลา 6 เดือนยังมีอัตราค่อนข้างต่ำคิดเป็นเพียงร้อยละ 23.6 และยังคงลดลงตามระยะเวลาที่นานขึ้น⁶ มีเพียงไม่กี่พื้นที่เท่านั้นที่ประสบความสำเร็จตามนโยบายนี้ จากการศึกษาที่ผ่านมาพบว่าปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียว 6 เดือน⁷ คือ ปัจจัยด้านตัวมารดาหลังคลอด ระบบบริการสังคมสิ่งแวดล้อม และปัจจัยด้านทารก อย่างไรก็ตามยังมีปัจจัยทางสังคม เช่น ผู้นำชุมชนและอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ก็มีสำคัญในการช่วยส่งเสริมความสำเร็จในการสนับสนุนการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่และกระตุ้นให้คนในชุมชนตระหนักและเข้าใจถึงคุณค่าของน้ำนมแม่มากขึ้น และยังส่งผลให้มีการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างต่อเนื่องและยั่งยืนทั้งนี้เนื่องจาก อสม. เป็นสมาชิกของชุมชนที่ได้รับการรู้และการเสริมสร้างศักยภาพด้านสุขภาพให้เป็นผู้ดำเนินการดูแลสุขภาพของชุมชน โดยมีการทำงานเชื่อมประสานระหว่างชุมชนและสถานบริการสุขภาพเพื่อให้งานด้านสาธารณสุขของประเทศประสบความสำเร็จ^{8,9} จากการศึกษาของรัตนภรณ์ สุภษร¹⁰ ที่ศึกษาผลของโปรแกรมการส่งเสริมบทบาทของอาสาสมัครสาธารณสุขชุมชนในเรื่องการเลี้ยงลูกด้วย นมแม่ พบว่า

มารดาครรภ์แรกภายหลังการได้รับการสนับสนุนทางสังคมจากอาสาสมัครสาธารณสุขชุมชน มีความตั้งใจในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวนานกว่าก่อนได้รับการสนับสนุนทางสังคมจากอาสาสมัครสาธารณสุขชุมชน

ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการส่งเสริมความรู้ ทักษะ และทักษะการปฏิบัติเกี่ยวกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ให้แก่ อสม. เพื่อให้ อสม. เป็นแกนนำในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่แก่ชุมชน ซึ่งอาจส่งผลช่วยให้อัตราการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่เพิ่มขึ้น สอดคล้องกับนโยบายของกระทรวงสาธารณสุขที่กำลังเร่งดำเนินการในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน¹¹

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาผลของการส่งเสริมความรู้ ทักษะ และทักษะการปฏิบัติเกี่ยวกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ให้แก่ อสม. ในพื้นที่ของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลเหล่าปอแดง อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร

สมมุติฐานการวิจัย

ความรู้ ทักษะ และทักษะปฏิบัติเกี่ยวกับการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของอสม. หลังเข้าร่วมการอบรมการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่สูงกว่าก่อนเข้าร่วมการอบรม

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi-experimental research) แบบกลุ่มเดียว วัดก่อนและหลังการทดลอง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรที่ใช้ในการศึกษา คือ อสม. ในเขตพื้นที่ของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลเหล่าปอแดง อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร จำนวน 143 คนโดยเลือกกลุ่มตัวอย่างเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) จำนวน 35 คน ซึ่งมีเกณฑ์กำหนดคุณสมบัติ คือ เป็น อสม. เพศหญิง ผ่านการอบรมตามหลักสูตรของกระทรวงสาธารณสุขและปฏิบัติหน้าที่อาสาสมัครสาธารณสุขในหมู่บ้านหรือชุมชน เป็นระยะเวลาไม่น้อยกว่า 5 ปี

วิธีการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล แบ่งเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

1. ผู้วิจัยเข้าพบ ผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลเหล่าปอแดง อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร เพื่อชี้แจงโครงการและขออนุญาตจัดกิจกรรม พร้อมทั้งนัด

พบกลุ่มตัวอย่างตามที่สุ่มได้ และนัดวัดเพื่อดำเนินกิจกรรมการอบรม

2. ก่อนเริ่มกิจกรรมการอบรม ผู้วิจัยให้อสม.ตอบคำถามในแบบสอบถามเกี่ยวกับ ข้อมูลส่วนบุคคล ความรู้ และทัศนคติเกี่ยวกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ รวมทั้งแสดงทักษะเกี่ยวกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่โดยการปฏิบัติให้ผู้วิจัยประเมินเพื่อให้คะแนน ถ้า อสม. ปฏิบัติได้ถูกต้องจะได้รับคะแนนจากการประเมินในแต่ละข้อ ถ้าปฏิบัติไม่ถูกต้องจะไม่ได้รับคะแนน

3. กิจกรรมอบรมให้ความรู้แก่ อสม. และฝึกทักษะปฏิบัติเกี่ยวกับการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ให้แก่ อสม. กับหุ่นเด็กและเต้านมจำลองซิลิโคน โดยจัดเป็น 4 ฐาน ใช้เวลาฐานละ 45 นาที แต่ละฐานมีวิทยากรประจำและ อสม. ฐานละ 8-9 คน โดยฐานที่ 1 สาธิตการให้นมที่ถูกต้อง (ท่าการอุ้มลูกดูดนมแม่) ฐานที่ 2 สาธิตการบีบเก็บน้ำนมแม่ด้วยมือ การนำน้ำนมออกมาใช้ และการป้อนน้ำนมแม่ด้วยถ้วยแก้ว ฐานที่ 3 ให้ความรู้เกี่ยวกับการดูแลและการแก้ไข ปัญหาการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ฐานที่ 4 ให้ความรู้ในการใช้คู่มือปฏิบัติการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่

4. การศึกษาดูงานในโรงพยาบาลเกี่ยวกับการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ เพื่อสังเกตการช่วยเหลือการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของพยาบาลวิชาชีพพบมารดาหลังคลอด ที่แผนกหลังคลอดโรงพยาบาลสกลนคร และอสม. ทดลองปฏิบัติจริงในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ โดยมีนักวิจัยดูแลอย่างใกล้ชิดเพื่อเสนอแนะและปรับปรุงแก้ไขให้เกิดประสิทธิภาพ

5. ภายหลังกิจกรรมการอบรม มีการทดสอบความรู้ และทัศนคติ โดยตอบคำถามในแบบประเมินความรู้ และทัศนคติ รวมทั้งแสดงทักษะเกี่ยวกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ให้ผู้วิจัยประเมินให้คะแนน ผู้ที่ไม่ผ่านเกณฑ์จะได้รับการสอนอีกครั้งในส่วนที่ยังไม่ถูกต้องในแต่ละทักษะและต้องได้รับการประเมินจนผ่านเกณฑ์ภายในวันนั้น

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. เครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง ได้แก่ การอบรม 1 วัน ใช้เวลาทั้งหมด 8 ชั่วโมง ซึ่งประกอบด้วย กิจกรรมการบรรยายให้ความรู้วิถีทัศน์การสาธิตการให้นมแม่ และศึกษาดูงาน และคู่มือประกอบการอบรมการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ โดยมีเนื้อหาเกี่ยวกับ ประโยชน์ของนมแม่ หลักในการให้น้ำนมมาเร็วและมามาก ทักษะในการให้นมแม่

วิธีการบีบน้ำนมและการเก็บน้ำนม ปัญหาที่พบบ่อยและการช่วยเหลือในการให้นมแม่ เพื่อพัฒนาศักยภาพด้านความรู้ ทักษะ และทักษะปฏิบัติเกี่ยวกับการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของ อสม. ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นจากการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามแบ่งออกเป็น 4 ส่วน ได้แก่

2.1 แบบสอบถามข้อมูลส่วนบุคคล ประกอบด้วย อายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา อาชีพ ประสบการณ์การเป็น อสม. ประสบการณ์การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ และการอบรมเรื่องการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่

2.2 แบบประเมินความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ มีเนื้อหาข้อคำถามเกี่ยวกับประโยชน์ของการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ประโยชน์ของนมแม่ หลักในการให้น้ำนมมาเร็วและมามาก ทักษะในการให้นมแม่ วิธีการบีบน้ำนม และการเก็บน้ำนม ปัญหาที่พบบ่อยและการช่วยเหลือในการให้นมแม่ ลักษณะคำถามเป็นปรนัยชนิด 2 ตัวเลือก คือ “ใช่” และ “ไม่ใช่” จำนวน 25 ข้อ ถ้าตอบถูกได้ 1 คะแนน ตอบผิดได้ 0 คะแนน ทั้งหมดมีคะแนนระหว่าง 0-25 คะแนน

2.3 แบบสอบถามเกี่ยวกับทัศนคติการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ให้เลือกตอบตามความคิดเห็น จำนวน 12 ข้อ ลักษณะของแบบสอบถามเป็นมาตราวัดแบบลิเคิร์ต (Likert's scales) ข้อคำถามมีลักษณะตัวเลือกตอบ 5 ระดับ เริ่มตั้งแต่เห็นด้วยมากที่สุดเท่ากับ 5 คะแนน เห็นด้วยมากเท่ากับ 4 คะแนน เห็นด้วยปานกลางเท่ากับ 3 คะแนน เห็นด้วยน้อยเท่ากับ 2 คะแนน เห็นด้วยน้อยที่สุดเท่ากับ 1 คะแนน โดยกำหนดเกณฑ์การแปลผลค่าคะแนนเฉลี่ยออกเป็น 5 ระดับ คือ ระดับมากที่สุดมีคะแนนเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 4.20-5.00 ระดับมากมีคะแนนเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 3.40-4.19 ระดับปานกลางมีคะแนนเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 2.60-3.39 ระดับน้อยมีคะแนนเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 1.80-2.59 และระดับน้อยที่สุดมีคะแนนเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 1.00-1.79

2.4 แบบประเมินทักษะปฏิบัติเกี่ยวกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ลักษณะการประเมินเป็นแบบติดตามรายการ (Check List) ทักษะเกี่ยวกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ 11 ประเด็น จำนวน 26 ข้อ แบบลักษณะ 2 ตัวเลือก คือ “ปฏิบัติ” และ “ไม่ปฏิบัติ” ถ้าปฏิบัติถูกได้ 1 คะแนน และไม่ปฏิบัติได้ 0 คะแนน ทั้งหมดมีคะแนนระหว่าง 0-26 คะแนน

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

การตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา (Content Validity) โดยผู้วิจัยได้นำเครื่องมือที่จะใช้ในการเก็บข้อมูลไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่าน ทำการตรวจสอบ พบว่า ข้อคำถามทุกข้อมีค่าดัชนีความตรงตามเนื้อหา (I-CVI) อยู่ระหว่าง 0.67-1.00 และมีค่าดัชนีความตรงตามเนื้อหาของแบบสอบถามทั้งหมด (S-CVI/Ave) เท่ากับ 0.90 และการวัดดัชนีความเที่ยง (reliability) ของเครื่องมือโดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's coefficient alpha) ได้ค่าดัชนีความเชื่อมั่นของแบบสอบถามเท่ากับ 0.79

การพิทักษ์สิทธิตัวอย่าง

ผู้วิจัยพิทักษ์สิทธิของกลุ่มตัวอย่าง โดยผ่านการพิจารณาจากคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ ของโรงพยาบาลสกลนคร จังหวัดสกลนคร หลังจากผ่านการพิจารณาแล้วคณะผู้วิจัย จึงได้เริ่มโครงการ ทั้งนี้ ก่อนเริ่มการอบรม ผู้วิจัยได้นำเสนอตัวและชี้แจงโครงการ วัตถุประสงค์ วิธีดำเนินการวิจัย ระยะเวลาที่ใช้ ประโยชน์ที่จะได้รับ เพื่อให้ผู้เข้าร่วมโครงการได้ทราบและเข้าใจเกี่ยวกับขั้นตอนของการเข้าร่วมวิจัยในครั้งนี้ และมีอิสระที่จะตอบรับหรือปฏิเสธการเข้าร่วม ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามจะเก็บเป็นความลับและไม่เปิดเผยชื่อผู้ให้ข้อมูล การนำข้อมูลที่ได้จากการวิจัยไปอภิปรายจะทำในภาพรวม เพื่อจุดมุ่งหมายเชิงวิชาการเท่านั้น และข้อมูลที่ได้จากการตอบแบบสอบถามจะถูกทำลายทิ้งเมื่อตีพิมพ์เผยแพร่งานวิจัยแล้ว

การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลการวิจัยถูกวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ ด้วยสถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และวิเคราะห์เปรียบเทียบคะแนนความรู้ ทักษะและทักษะการปฏิบัติระหว่างก่อนและหลังการเข้าร่วมการอบรมของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สถิติ Paired t – test ทั้งนี้ ซึ่งได้มีการทดสอบการแจกแจงของข้อมูลโดยวิธี Shapiro-Wilk Test พบว่าการกระจายของข้อมูลเป็นแบบโค้งปกติ

ผลการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีอายุอยู่ระหว่าง 32–67 ปี (เฉลี่ย 48 ± 8.35 ปี) เกือบทั้งหมดมีสถานภาพสมรสคู่ (ร้อยละ 94.3) ระดับการศึกษาส่วนใหญ่อยู่ในระดับมัธยมศึกษา (ร้อยละ 48.6) รองลงมาอยู่ในระดับประถมศึกษา (ร้อยละ 45.7) ส่วนใหญ่มีอาชีพทำนา/เกษตรกรรม (ร้อยละ 82.9) มีประสบการณ์การเป็นอสม.อยู่ระหว่าง 5-10 ปี (ร้อยละ 71.4) รองลงมา มีประสบการณ์การเป็นอสม.นาน 10 ปีขึ้นไป (ร้อยละ 28.6) กลุ่มตัวอย่างทุกคนเคยผ่านการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่และมีประสบการณ์การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่นานมากกว่า 6 เดือนขึ้นไปกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เคยผ่านการอบรมเรื่อง “การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่” (ร้อยละ 85.7) (ตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 แสดงจำนวนและร้อยละของอสม. ตำบลเหล่าปอแดง อำเภอเมือง จังหวัดสกลนครจำแนกลักษณะส่วนบุคคล
n = 35

ข้อมูลส่วนบุคคล	จำนวน (คน) n = 35	ร้อยละ
อายุ (ปี) (Mean $\pm$ SD),(Range)	48 $\pm$ 8.35, (32-67)	
สถานภาพสมรส		
คู่	33	94.3
หม้าย/หย่าร้าง/แยกกันอยู่	2	5.7
ระดับการศึกษา		
ประถมศึกษา	16	45.7
มัธยมศึกษา	17	48.6
อนุปริญญาตรีหรือสูงกว่า	2	5.7
อาชีพ		
ทำนา/เกษตรกรรม	29	82.9
รับจ้าง/ค้าขาย/แม่บ้าน	6	17.1

ข้อมูลส่วนบุคคล	จำนวน (คน) n = 35	ร้อยละ
ประสบการณ์การเป็น อสม.		
5 - 10 ปี	25	71.4
10 ปีขึ้นไป	10	28.6
ประสบการณ์การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่	35	100
ระยะเวลาการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่มากกว่า 6 เดือนขึ้นไป	35	100
การอบรมเรื่อง "การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่"		
เคย	30	85.7
ไม่เคย	5	14.3

ผลการเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยความรู้เกี่ยวกับการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของกลุ่มตัวอย่างก่อนการเข้าร่วมการอบรม เท่ากับ 17.14 (S.D= 1.98) ในขณะที่หลังการเข้าร่วมการอบรม มีคะแนนเฉลี่ยความรู้เท่ากับ 18.51 (S.D= 1.56) ซึ่งแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p = .000$, 95% CI (-0.28) – (-0.66)) (ตารางที่ 2)

ตารางที่ 2 การเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยความรู้เกี่ยวกับการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของอสม. ก่อนและหลังการเข้าร่วมการอบรม

ความรู้เกี่ยวกับการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่	n	$\bar{X}$	S.D	t	p	95% CI
ก่อนได้รับการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่	35	17.14	1.98	-3.94	.000	(-0.28) – (-0.66)
หลังได้รับการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่	35	18.51	1.56			

ผลการเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยทัศนคติเกี่ยวกับการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของกลุ่มตัวอย่างก่อนการเข้าร่วมการอบรม เท่ากับ 44.57 (S.D= 2.68) ในขณะที่หลังการเข้าร่วมการอบรม มีคะแนนเฉลี่ยทัศนคติ เท่ากับ 44.48 (S.D= 2.55) ซึ่งไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p = 0.932$, 95% CI (-1.92) – 2.10) ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 การเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยทัศนคติเกี่ยวกับการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของอสม. ก่อนและหลังการเข้าร่วมการอบรม

ทัศนคติเกี่ยวกับการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่	n	$\bar{X}$	S.D	t	p	95% CI
ก่อนได้รับการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่	35	44.57	2.68	.087	.932	(-1.92) – 2.10
หลังได้รับการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่	35	44.48	2.55			

ผลการเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยทักษะปฏิบัติเกี่ยวกับการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของกลุ่มตัวอย่างก่อนการเข้าร่วมการอบรม เท่ากับ 17.37 (S.D= 3.70) ในขณะที่หลังการเข้าร่วมการอบรม มีคะแนนเฉลี่ยทักษะปฏิบัติเท่ากับ 23.14 (S.D= 3.63) ซึ่งแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p = .000$, 95% CI (-7.46) – (-4.08)) ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 การเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยทักษะปฏิบัติเกี่ยวกับการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของอสม. ก่อนและหลังการเข้าร่วมการอบรม

ทักษะปฏิบัติเกี่ยวกับการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่	n	$\bar{X}$	S.D	t	p	95% CI
ก่อนได้รับการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่	35	17.37	3.70	-6.92	.000	(-7.46) – (-4.08)
หลังได้รับการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่	35	23.14	3.63			

การอภิปรายผล

ผลของการส่งเสริมความรู้ ทักษะ และทักษะการปฏิบัติเกี่ยวกับการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ตำบลเหล่าปอแดง อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร อภิปรายผลที่พบได้ดังนี้

ความรู้เกี่ยวกับการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของกลุ่มตัวอย่างพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีคะแนนเฉลี่ยความรู้หลังการเข้าร่วมการอบรมมากกว่าก่อนการเข้าร่วมการอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p = .000$) อธิบายได้ว่า การเข้าร่วมอบรมเพิ่มเติมนั้นสามารถพัฒนาศักยภาพกลุ่มตัวอย่างให้เกิดความรู้ความเข้าใจจากการได้รับการอบรมเพิ่มเติมได้ โดยในระหว่างการอบรมกลุ่มตัวอย่างให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี มีความตั้งใจ สนใจและกระตือรือร้นในการเข้าร่วมกิจกรรม เนื่องจากวิทยากรได้บรรยายให้ความรู้และถ่ายทอดองค์ความรู้ให้เข้าใจง่าย อธิบายเนื้อหาได้ชัดเจน และมี การสาธิตและฝึกทักษะปฏิบัติผ่านฐานกิจกรรมโดยใช้หุ่นเด็กและเต้านมจำลองเป็นอุปกรณ์ในการฝึกปฏิบัติ เมื่อกลุ่มตัวอย่างได้ฝึกทักษะซ้ำๆ จนผ่านแต่ละฐานทำให้มีความรู้ความเข้าใจและจดจำได้มากยิ่งขึ้น และกลุ่มตัวอย่างได้รับคู่มือปฏิบัติการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่สำหรับอาสาสมัครสาธารณสุขไว้อ่านทบทวน เป็นการกระตุ้นเตือนความจำและให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจในเนื้อหาได้ดีขึ้น รวมถึงการเข้ากลุ่มฝึกทักษะปฏิบัติผ่านฐานกิจกรรมจะทำให้กลุ่มตัวอย่างได้ร่วมแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็นและประสบการณ์กับเพื่อนอสม.ด้วยกัน และวิทยากรประจำกลุ่มเปิดโอกาสให้สอบถามข้อสงสัยได้ทันทีขณะที่ยืน และกระตุ้นกลุ่มโดยการซักถามเป็นระยะๆ ทำให้กลุ่มตัวอย่างมีการเปลี่ยนแปลงในการรับรู้และการปฏิบัติตน¹² สอดคล้องกับงานวิจัยของรัตนภรณ์ สุภราช¹⁰ ที่ศึกษาผลของโปรแกรมการส่งเสริมบทบาทของอาสาสมัครสาธารณสุขชุมชนต่อการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในมารดาครรภ์แรก พบว่าอาสาสมัครสาธารณสุขมีคะแนนความรู้หลังการทดลองดีกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .001$) เช่นเดียวกับงานวิจัยของนิตยา สืบสำราญ¹³ ที่ศึกษาการพัฒนาแนวปฏิบัติสำหรับอสม.สายใยรักในการเยี่ยมบ้านมารดาหลังคลอดเพื่อส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ พบว่า อสม.สายใยรักที่ได้รับการอบรมเชิงปฏิบัติการมีความรู้หลังการอบรมเชิงปฏิบัติการสูงกว่าก่อนการอบรมและยังสอดคล้องกับการศึกษาของ Han และคณะ¹⁴ ที่จัดโปรแกรมการอบรมให้กับ

อสม. เรื่องการจัดการโรคเรื้อรังในประเทศเกาหลี จำนวน 48 ชั่วโมง ผลการประเมินผลการอบรมพบว่า ภายหลังการอบรมอสม. มีคะแนนระดับความรู้ผ่านเกณฑ์ขั้นต่ำที่กำหนดไว้ร้อยละ 70 ระดับการปฏิบัติงานของผู้ปฏิบัติงานสาธารณสุขในชุมชน อยู่ในระดับที่พึงพอใจ สามารถเป็นผู้ริเริ่มทางด้านสุขภาพ เป็นตัวแทนประชาสัมพันธ์ด้านสุขภาพ และเป็นแบบอย่างทางด้านสุขภาพได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ด้านทัศนคติเกี่ยวกับการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของกลุ่มตัวอย่างพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีคะแนนเฉลี่ยทัศนคติระหว่างก่อนและหลังการเข้าร่วมการอบรมไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p = .932$) ถึงแม้ไม่สอดคล้องกับผลการวิจัยที่ผ่านมาของพชนภา ศรีศรีศรีคำ และคณะ¹⁵ ที่ศึกษาผลของโปรแกรมการพัฒนาศักยภาพการตรวจเต้านมด้วยตนเองของสตรีอาสาสมัครสาธารณสุขชุมชน จังหวัดสุรินทร์ พบว่า ภายหลังการทดลองกลุ่มตัวอย่างมีการพัฒนาระดับความรู้และทัศนคติสูงขึ้น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และงานวิจัยของพรพรรณ บุญบุญกุล⁸ ที่ศึกษาประสิทธิผลของโปรแกรมสุขศึกษาโดยประยุกต์ใช้ทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของอาสาสมัครสาธารณสุขชุมชน อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า อาสาสมัครสาธารณสุขชุมชนที่ได้รับโปรแกรมสุขศึกษามีความรู้ เจตคติ และการปฏิบัติเกี่ยวกับการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ดีกว่าก่อนได้รับโปรแกรมสุขศึกษาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ในการศึกษาครั้งนี้พบว่าคะแนนเฉลี่ยทัศนคติของกลุ่มตัวอย่างระหว่างก่อนและหลังการเข้าร่วมการอบรมไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ทั้งนี้เนื่องจากอสม. ส่วนใหญ่ (ร้อยละ 85.3) ได้ผ่านการอบรมเรื่อง “การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่” อสม.ได้รับรู้ถึงประโยชน์และความสำคัญของการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่และได้รับการเสริมสร้างทัศนคติในเชิงบวกต่อการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ นอกจากนี้ อสม. ทุกคนยังมีประสบการณ์ตรงในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ซึ่งจากการที่บุคคลประสบความสำเร็จในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่จะส่งผลให้เกิดความภาคภูมิใจและความรู้สึกที่ดีต่อการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ส่งผลให้เกิดทัศนคติในทางบวกต่อการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่¹⁶ อีกประการหนึ่งอาจเกิดจากประสบการณ์ในการทำงานเป็นอสม.ประจำหมู่บ้าน ทำให้มีโอกาสได้รับประสบการณ์และความสำเร็จในการให้การช่วยเหลือการเลี้ยงลูกด้วยนม

แม่แก่มารดาหลังคลอด ส่งผลให้เกิดความภาคภูมิใจ ความเชื่อมั่นในการปฏิบัติงานและรู้สึกมีคุณค่าในตัวเอง ทำให้เกิดทัศนคติที่ดีตามผลการปฏิบัติที่เกิดขึ้นตามมาด้วยเช่นกัน ดังนั้นทัศนคติต่อการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ของ อสม. ระหว่างก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการจึงไม่แตกต่างกัน

ด้านทักษะปฏิบัติเกี่ยวกับการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของกลุ่มตัวอย่างพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีคะแนนเฉลี่ยทักษะปฏิบัติหลังการเข้าร่วมการอบรมมากกว่าก่อนการเข้าร่วมการอบรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p = .000$) ซึ่งอธิบายได้ว่า ผลของการจัดการอบรม สามารถพัฒนาศักยภาพด้านทักษะปฏิบัติเกี่ยวกับการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของ อสม. ให้ดีขึ้นได้ จากกิจกรรมการเรียนรู้ในรูปแบบของการสาธิตและฝึกปฏิบัติผ่านฐานกิจกรรมโดยใช้หุ่นเด็กและเต้านมจำลองเป็นอุปกรณ์ในการฝึกปฏิบัติ และการได้รับคำแนะนำช่วยเหลือเป็นรายบุคคลขณะปฏิบัติเพื่อให้ อสม. เกิดความมั่นใจและเกิดทักษะปฏิบัติ อีกทั้งการให้ อสม. ได้ฝึกทักษะปฏิบัติซ้ำๆ จะทำให้เกิดการสั่งสมประสบการณ์ และการปฏิบัตินั้นก็จะเป็นไปโดยอัตโนมัติ จนเกิดเป็นความชำนาญขึ้นสามารถนำไปปฏิบัติในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ได้จริง สอดคล้องกับการทดลองของ Hall และคณะ¹⁷ ก็พบว่า การฝึกตรวจหูดเต้านมซิลิโคนมีผลช่วยเพิ่มความสามารถในการแยกแยะถูกต้องเพิ่มขึ้นและเพิ่มความมั่นใจในทักษะการตรวจเพิ่มขึ้นด้วย เช่นเดียวกับงานวิจัยของภูติต เตชาดิวัฒน์ และนิทรา กิจธีระวุฒิมงษ์¹⁸ ที่ศึกษาประสิทธิภาพของโปรแกรมการฝึกอบรมอสม. ในการดูแลผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมองในชุมชน ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้บริบทเป็นฐาน ผลการวิจัยพบว่า ระดับการปฏิบัติการเยี่ยมบ้านของอสม. หลังเข้าร่วมโปรแกรมการเรียนรู้โดยใช้บริบทเป็นฐานดีกว่าก่อนเข้าโปรแกรมอบรมฯ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และสอดคล้องกับงานวิจัยของนิตยา สืบสำราญ¹³ ที่ศึกษาการพัฒนาแนวปฏิบัติสำหรับอสม. สายใยรักในการเยี่ยมบ้านมารดาหลังคลอดเพื่อส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ พบว่า อสม. สายใยรักมีพฤติกรรมมาเยี่ยมบ้านเพื่อส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมมารดา หลังการอบรมที่ถูกต้องตามเกณฑ์ตามแนวปฏิบัติอยู่ในระดับสูง

ข้อเสนอแนะ

1. อสม. ควรได้รับการอบรมเพิ่มพูนความรู้เรื่องการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างสม่ำเสมอ เพื่อเป็นการทบทวน

ความรู้เดิม และเพิ่มเติมความรู้ใหม่ ๆ และควรอบรมให้ครอบคลุมทุกชุมชน เพื่อถ่ายทอดความรู้และทักษะแก่ อสม. และประชาชนทั่วไปโดยอาจให้ อสม. กลุ่มที่ผ่านการอบรมมาแล้ว ร่วมเป็นวิทยากรกับทีมสุขภาพ

2. ควรมีการติดตามประเมินผลการทำงานของอสม. ที่ผ่านการอบรมแล้ว เพื่อติดตามความยั่งยืนของผลการเรียนรู้และทักษะปฏิบัติของอสม.

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบพระคุณคณะอาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจเครื่องมือวิจัย ผู้อำนวยการ เจ้าหน้าที่และ อสม. ตำบลเหล่าปอแดงทุกท่านที่ช่วยให้ข้อมูลและให้ความร่วมมือ จนทำให้งานวิจัยสำเร็จลุล่วงด้วยดี

References

1. WHO/UNICEF. Baby-Friendly Hospital Initiative Revised, Update and Expanded for Integrated Care: Section 2 Strengthening and Sustaining The Baby-Friendly Hospital Initiative: A Course for Decision-Makers. WHO Library Cataloguing-in-Publication Data [Internet]. 2009. (cited 2016 April 9). Available from: http://www.unicef.org/nutrition/files/BFHI_section_2_2009_eng.pdf
2. Anansawat S, Suwannobol N. Breastfeeding Sages' Lived Experiences for Breastfeeding Promotion. Journal of Nursing and Health Care 2017; 35(1): 82-90.
3. National Statistics Office. Major Findings of Multiple Indicator Cluster Survey 2012. Bangkok; 2013.
4. Thai Breastfeeding Center Foundation. Breastfeeding and Work: Let's Make It Work. The 5th National Breastfeeding Conference; 2015 September 2-4; Montien Riverside Hotel Bangkok.
5. K-Econ Analysis. AEC Data KASIKORNRESEARCH: Breastfeeding [database on Internet]. 2013. [cited 2015 August 27]. Available from: aseanwatch.org/2015/04/09/AEC-Data-KASIKORNRESEARCH

6. Wongphinit U, Sinsuksai N, Yusamran C. Personal Factors, Social Support and Effective Suckling at Discharged in Predicting Exclusive Breastfeeding at one Month among First-Time Mother. *Journal of the Royal Thai Army Nurses* 2016; 17(1): 88-95.
7. Sanboonsong P, Maliwan W. Quality Breastfeeding: Influential Factors to Breastfeeding and the Role of Midwives. *Pathumthani University Academic Journal* 2016; 8(2): 225-237.
8. Bunnugun P. The Effectiveness of Health Education Program in the Promotion of Breastfeeding among Health Volunteers in Bangpahun District, Phra Nakhon Si Ayutthaya Province. [Thesis]. Bangkok: Srinakharinwirot University; 2002.
9. Thussanasupap B, Lapwongwatana P, Kalampakorn S, Lynn Spatz D. Effects of the Community-Based Breastfeeding Promotion Program for Working Mothers: A Quasi-Experimental Study. *Pacific Rim Int J Nurs Res* 2016; 20(3) 196-209.
10. Supason R, Vichitsukon K, Wichiencharoen K. Effects of a Community Health Volunteer Role Promoting a Breastfeeding Program. *Journal of Nursing Science* 2010; 28(2): 41-48.
11. Butchan P, Chamusri S, Singhala K. Effects of Breastfeeding Promoting Program on Family Members Self-Efficacy and Breastfeeding Promotion Behavior in Community. *Journal of Nursing and Health Care* 2016; 34(4): 97-105.
12. Dalkir K. Knowledge Management in Theory and Practice. The MIT Press; 2011.
13. Suebsamran N. The Development of Home Visit Practice Guideline for Health Volunteer to Promote Breast Feeding for Postpartum Mother at Yanglung Promotion Hospital, Roi-Et Province. [Independent Study]. Khon Kaen: Khon Kaen University; 2012.
14. Han HR, Kim KB, Kim MT. Evaluation of the Training of Korean Community Health Worker for Chronic Disease Management. *Health Education Research* 2007; 22(4): 513-21.
15. Srikruekham P, Lapwongwattana P, Charnsatitpon N. Effects of Capacity Building for Breast Self-Examination of Female Health Volunteers in Surin's Communities. *Journal of Public Health Nursing* 2013; 27(3): 71-82.
16. Panbangpra S, Sangperm P. Knowledge Attitude and Practice of Breastfeeding Promotion among Nurses in Private Hospital. *Journal of Nursing Science* 2013; 31(1): 70-7916.
17. Hall DC, Adams CK, Stein GH, Stephenson HS, Goldstein MK, Pennypacker HS. Improved Detection of Human Breast Lesion Following Experimental Training (Electronic version) 1980; 46: 408-414.
18. Tejavivaddhana P, Kitreerawutiwong N. Effectiveness of a Training Program for the Village Health Volunteers in Providing Community Care for Patients with Cerebrovascular Disease Using the Context-Based Learning (CBL) Approach. *Journal of Nursing and Health Care* 2014; 32(1): 87-96.